

vonatkozó tervei legyőzhetetlen akadályokba ütköznek. A kapitóliumi harang hiába hívott gyülekezésre: a nép, mely hű volt tribunjához, a pápai rektort elhagyta. A nemesek, bármit tegyen is, ellene vannak. A pápa és legátusa, mint a gonosz vadat, üzik-hajtják. Nagy Lajos bizalmi embere, a minorbinoi gróf, a szövetségesének hitt magyar király részére toborzott katonákkal együtt átpartolt az ellenfél táborába. Miben remélhetett? Arnaldo da Bresciának, Brancaleone d' Andalónak, akik a római nép szabadságáért küzdöttek a pápával szemben, nem kellett-e elbukniok? A tribun lelkében összeomlik minden és könnyezve lesz hűtlenné vélt missziójához, mert attól fél, hogy megölik. Ismerve VI. Kelemen elszánt harcmóráját és küzdelmének eszközeit, e veszély megvoltában nem is kételkedhetünk, bár a *Vita* írója, aki nem ismeri a pápa fentebb tárgyalt rendeleteiből oly világosan elének táruuló helyzetét, optimizmussal ítéli meg a dolgokat, azt állítván, hogy a nép, múló elhidegülésének feloldódása után, kitartott volna tribunja mellett. Mi úgy látjuk, hogy Cola di Rienzo nagyon is reális szemmel ítélte meg, a rendelkezésére álló elemekből, minden kilátást nélkülöző küzdelmének hiábavalóságát, mikor december 15-én a Kapitólium összegyűlt kis népcsoportosulással panaszosan közölte, hogy uralmának hetedik hónapjában kénytelen lemondani. A jelenlevők, akik leghívebb barátainak mutatkoztak azzal, hogy segítségére jöttek akkor, mikor mindenki más már elhagyta, sírva vették körül. Ő lóra ült, ezüst kürtjeit megfúvatta és a császári jelvényekkel ékesen, fegyveresei kíséretében levonult a Kapitóliumról, hogy barátjánál, Niccolò Orsininél az Angyalvárban keressen és találjon menedéket. Neje ferences csuhában menekült utána otthonából, az Alli-palotából. Ha a *Vita* írójának igaza lenne abban, hogy a tribunnak nem volt oka a lemondásra, mert a nép nem fordult ellene, akkor érthetetlen volna, miért telt el teljes két nap az emékezetes december 15-e után anélkül, hogy párhívei közül valaki is a Castel Sant' Angeloba jött volna, hogy elhatározásának megmásítására rábírja. Az agg Stefano Colonna, a nemességnek elismerten legtekintélyesebb vezére ugyanis csak 17-én merészelt visszaóvakodni a városba, melynek közben nem volt semmiféle kormánya. De ha a nép talán nem is, megbuktatta volna őt okvetlenül még Nagy Lajos megérkezte előtt a pápa haragja. Petrarcának igaza van, mikor — a tribun lemondását keményen hibáztatva — céloz arra, hogy e lépésre valójában VI. Kelemen kérlelhetetlen magatartása kényszerítette őt.

XV. Az abruzzói remete.

A Cola di Rienzo életében most következő korszakról — 1347 december 15-én bekövetkezett bukásától 1350 júliusáig, mikor meglepetésszerűen Prágában bukkan fel, — alig tudunk valamit. A volt tribunnak egyetlen sor írása sem maradt fenn ebből az időszakból, csak későbbi visszaemlékezései nyújtanak felvilágosítást arról a nagy lelki és szellemi átalakulásról, min ez idő alatt keresztül ment. Mint maga mondja, ezt a „harminc hónapot“ a nápolyi Abruzzok-

ban, a Monte Maiella és Gran Sasso környékén remetéskedő spirituális ferencrendiek között töltötte, akiknek teljes szegénységet valló és a Szentlélek országának eljöveteletét váró rajongását már ifjú korában megismerte és osztotta. Szellemi rokonságot érzett velük tribunátusa alatt is, s mint a Szentlélek lovagja bizonyára összeköttetésben állott nem eggyel közülük. Ha tehát saját bevallása szerint harminc hónapot töltött e remeték társaságában, az Angyalvárban csak rövid ideig maradhatott s Civitavecchiában, ahol Conte-uno-kaöccse volt a várparancsnok, is csak kevés napig lehetett, ha ugyan ez a tartózkodás, melyről a sienai krónika szól, nem közvetlenül a lemondás előtti napokra esik.

A lemondott tribun még az Angyalvár vendége volt, mikor az agg Stefano Colonna az uralmat átvette és elrendelte, hogy az általa hozott törvények és rendelkezések továbbra is érvényben maradjanak, apósát rokonaival együtt pedig büntetlenségükről biztosította.

Cola di Rienzo azonban máris újból magához tért és nem mondott le arról, hogy terveket kovácsoljon a jövő számára. Miért festetett volna különben az Angyalvár terén álló Santa Maddalena-templom falára egy báránnyt, mely Róma címerét viselte oldalán és mellső lábai közt keresztet tartott. Lábai áspiskígyó, baziliszkus, oroszlán, és sárkány hátán nyugodtak. Nem figyelmeltetés akart-e ez lenni polgártársainak? Mikor azonban este álóttözetben kilopózott a városból, fájdalommal látta, hogy a freskószimbolumot sárral dobálták meg. A Kapitólium falán egy másik festmény díszlett, mely úgy látszik jobban fejezte ki nemcsak a hivatalosok ítéletét, hanem a nép pillanatnyi hangulatát is. Rajta ő volt lefestve lovagi díszben, fejjel lefelé, két legbensőbb embere, Mancino Malabranca kancellár és Conte volt civitavecchiai városparancsnok társaságában (*Vita I. 38.*)

Közvetlen bukása után Bertrand de Deux a volt tribunt Montefiasconeba maga elé idézte, sértetlenséget biztosítva személyének. De Cola di Rienzo őrizkedett attól, hogy megjelenjék előtte, mire a legátus, tekintet nélkül lemondására, egyházi javak bitorlása miatt ellene exkommunikáló végzést hozott. Célja ezzel az volt, hogy a szökésében változatlanul veszedelmes emberrel végleg végezzen, ha már őt kezei közé nem keríthette. Ezért hamarosan újabb idézést ad ki ellene, melyben eretnokség gyanújával vádolja, s a vádlott meg nem jelenvén, újabb kitagadó végzéssel sújtja őt. Ez december és január folyamán történt, mikor a pápa már érdemei jutalmazásául Luca Savellit Bertoldo Orsinivel együtt szenátorrá nevezte ki.

Nagy Lajos karácsonyra érkezett meg Aquilába és 1348 január 24-én vonult be Nápolyba. E tény természetesen VI. Kelemen pápa félelmét idézte fel, hogy az októberben tervezett szövetség közte és Cola di Rienzo közt valósággá válhatnék, és a magyar király a volt tribun hatalmának restaurálására törekedhetnék. Annál is inkább tarthatott ettől, mert időről időre annak híre érkezett Avignonba, hogy Cola di Rienzo megjelent Nagy Lajosnál Nápolyban. VI. Kelemen március 23-án veri félre először a harangot Bertrand de Deuxnek írott levelében. Május 7-én újra visszatér a dologra és megbízta

legátusát, kérje fel a királyt, hogy „*tartózkodjék ama gyalázatos Nicolaus Laurentii római polgár és párthívei meg barátai támogatásától, mert eretnokség gyanúja miatt kitagadta őt az egyházból. Sőt ha, amint hírlík, Nápolyban tartózkodnék, fogassa el és fogolyként küldje hozzá Avignonba, hogy vétkeiért bünhődjék, mert ácsóségén súlyos és eltörülhetetlen folt esnék, ha egy herezissel vándolt embert részesítene segítségében*“. Azonban Cola di Rienzo nápolyi tartózkodásának szóbeszéde — melyet mint ilyen jegyez fel az eseményekhez nem éppen legközelebb álló krónika, de melyről a Vita írója hallgat s melynek valóságát az Avignonnal jó összeköttetést fentartó Hocsemius lüttichi jogtanár egyenest tagadásba vesz — minden biztos alapot nélkülöz. Sem a pápa, sem legátusa nem említi többé azt a gyanút, melyre Arany János a Toldi Szerelme egy szép epizodját alapította. Cola di Rienzo sűrű prágai visszaemlékezéseiben pedig soha egyetlen szóval sem szól arról, hogy Nagy Lajosunkkal találkozott volna. Ezt különben sem teszi valószínűvé az a tény, hogy a király környezetében az iránta ellenséges érzelmet s gyűlöletet tápláló nemeseik közül többen tartózkodtak.

A volt tribun megemlékezik viszont három más visszatérési kísérletéről. Mindhárom valószínűleg 1348 tavaszára és nyarára esik. Az elsőnek keresztülvitelére római párthívei gyűjtöttek pénzt. A magyar király által Nápoly alól elbocsájtott Werner von Urslingen zsoldoskapitány megfogadásáról volt szó, de Cola di Rienzo hűtlen fivére, aki a szervezést Rómában irányította, eltulajdonította az összegyűlt pénzt, s így minden abbamaradt. A másik két esetben a visszatérés reményét maga a pápa csillogtatta meg előtte, hgy őt törbe ejtse és elfogassa. Francesco Orsini pápai jegyzőt, a tribun barátját elküldte unokaöccséhez, Niccolò Orsinihoz azzal a megbízással, lépjenek tárgyalásba Cola di Rienzoval és csalogassák őt vissza az Angyalvárba. Cola di Rienzo bele is esett a csapdába és titkon megjelent régi barátainál a Castel Sant Angeloban. Szerencséjére azonban az álbarátok a dühöngő pestis áldozataivá lettek, mely elől Nagy Lajos menekülve sietett haza Budára, a régi ellenségére leselkedő marinoi Raimondo Orsini pedig ugyanakkor Giovanni Gaetani fogságába került. A pápa még egy másik próbát is tett elfogatására. Giovanni Orsini nápolyi érseket, ugyancsak a volt tribun régi barátját, vette rá arra, hogy őt lépze csalja. Cola di Rienzo rejtekéből el is indult, hogy volt híveivel találkozzék, de útközben figyelmeztették a veszélyre, az érseket Tarantoi Lajos elfogatta, s így az egykori tribun megint csak megmenekült a reá váró csapdától. A pápa azonban még 1349-ben sem győzi sürgetni a Gaetani-családból származó Annibale Ceccano bíborost, aki Bertrand de Deuxt 1348 november 30-án a legátusi tisztségben felváltotta, hogy igyekezzen a volt tribunt elfogatni. Egyben tanácsokkal látja el őt, hogyan lehetne Róma népében Cola di Rienzo emlékét az övéhez hasonló vagy annak előnyeit meghaladó jó kormányzat biztosításával kitörölni. A szenátorok gondatlan uralma alatt Róma népe tehát hamarosan kezdte visszaszírni tribunjának mindenre kiterjedő figyelmét, s ez lehetett főleg az oka annak, hogy VI. Kelemen a jubileumi bulla kihirdetését szinte az utolsó pillanatig, 1349 auguszt-

tus 18-áig halogatta. Mikor aztán az 1350-i szentév folyamán a városban Annibale Ceccano legátus ellen zavargások törték ki, ez meg volt arról győződve, hogy a gyűlölt tribunnak sikerült a zarándokok tömegével belopakodnia Rómába. Nővérét és anyósát el is fogatta.

Ez a hisztérikus félelem és szellemlátás bizonyítja legjobban, milyen eleven erőt képviseltek a tribun eszményei magának a pápának megítélése szerint is a császárság és pápaság lehanyagolt fővárosában. A tribuni cím külföldön is oly elterjedtségre és tekintélyre tett szert, hogy akaratlanul is ez tolakszik Küküllei János tolla alá, amint krónikájában leírja, milyen díszel fogadta szeptember 16-án a nemesség Róma kormányzójával, Stefanello Colonna vagy Raimondo Orsini szenátorral az élén urát, Nagy Lajost, mikor második nápolyi hadjáratából hazatérve a jubileumi búcsú bünbocsánatában kívánt részesülni és az örök városba jött, hogy leboruljon Szent Péter sírja előtt. A pápa lateráni palotájában lakott s az apostolfejedelem bazilikáját gazdagon megajándékozta. Ugyanakkor, mikor ő így végleg lemond nápolyi jogigényeiről és hatalmi terveiről, melyek összeütközésbe hozták VI. Kelemennel, és amikor alázatosan fejet hájt az egyház főpásztora előtt, lecsittítva egyéni vallásosságának fel-felmerülő reformgondolatait is, — Annibale Ceccano legátus, aki egyben a pápa helytartója Rómában a szentév alatt, Cola di Rienzo most már mint eretneket ítéli el újra *in contumaciam* és ezzel megteremti az ellene indítható inquizíciós eljárás folyamatba helyezésének alapjait. Talán ez utolsó és végleges exkommunikáció közvetlen hatása alatt kezdett az abruzzói remete terjedelmes önvédelmének megfogalmazásához. „*Sok tentát fogyasztott*“, mondja később, hogy az eretnekség és sátánnal való cimborálás vádjait elhárítsa magától. Benne bizonyára a spirituálisok támadó modorában szólt a pápáról és a testi egyház romlottságáról. Tudjuk, hogy Prágába indulása előtt a mű készen állott. De kecskebőrbe kötött kéziratának, melyet valószínűleg nem vitt magával csehországi útjára, sajnos nyoma veszett.

Ha a bukott tribun talán nem is merészkedett arra, hogy a szentév alatt újból megjelenjék Rómában, régi hű embereivel, Mancini kancellárral, a Sant Alessio e Bonifacio apátjával bizonyára fenntartotta az összeköttetést. Új terve, mi lassacskán remeteségében alakult ki lelkében, sokkal nagyobb szabású és átfogóbb volt, mintsem hogy az egy elszigetelt római puccskísérlet szűk kereteibe belefért volna.

Cola di Rienzo életét mindig misztikus erők által irányított-nak érezte. Bizonyos dátumokhoz, ünnepekhez babonás hittal kötötte a maga sorsának változását-fordulását. Hatalma teljességében megkoronáztatása után a néphez intézett beszéde közben a győzelem gögje elragadta, s Krisztussal találta magát összehasonlítani. Ahogy a Megváltó, mondta, harminchárom éves korában ment fel a mennyekbe, úgy ő is ugyanilyen idős korában dicsőült meg. Most szomorú elesettségében visszaemlékezik arra, hogy egy fráter Guillelmus nevű szent életű szerzetes akkoriban sírva fájlalta tiszteletlen beszédét s megjövendölte Isten büntetését. Azóta, most így látja,

rohamosan zuhant is bukása felé. Tudja, hogy a penitenciát alázatos szívvel kell vállalnia, de meg van arról is győződve, hogy a vezeklés ideje ki van mérve: harminchárom havi bűnhődés után a könyörületes Jézus segítségével vissza fogja nyerni hatalmát. A harminchárom hónap 1350 szeptemberében járt le.

A remete misztikus hitét újból való felemeltetésében megerősítette még az az apokaliptikus jóslatirodalom, mely a két híres spirituális testvér, Petrus Johannes Olivi és Angelus Clarenus, abruzzoi követőinek kezén forgott. A hatalmas ormok közt, ahol egykor Tommaso de Celano (mgh. 1250) *Dies Irae*je született meg és ahonnan 1294-ben Pietro da Morrone remete indult el, hogy V. Celestin néven a pápai trónra lépjen, Cola di Rienzo gondolata egészen beidegződött az előző század vallásos megújhódást áhító lelkiületéből fakadt proféciaik értelmezésére és saját személyére, sorsára való vonatkozásra.

A spirituálisok életét, a környezetet, melyben két és fél évet töltött, a vezeklő bűnös később a következőkben vázolja:

E remeték — írja — lelki szegények, akik meghaltak a világ számára és csak Krisztusban élnek. Istennek nem csak törvényeit, de tanácsait is követik. Minden vagyonukat szétosztották a szegények között s megelégszenek két durva csuhával. Szalmán, sőt gyakran csupasz földön hálnak, pénzhez soha nem nyúlnak. Szívükben nincsen helye a fősvénységnek, irigységnek, nagyravágyásnak, nem fitogtatnak hamis irgalmasságot, de igaz alázatosságban élnek, a mély vallásosságot pedig türelemmel, vidámsággal és ártatlansággal egyesítik. Számuk nagy és még nagyobb lenne, ha a pápa nem hadakoznék ellenük. Kevéssel beérik és vidáman gáznak hóban, kelnek át hegyi patakokon és veszélyes szakadékokon, hogy egy darab kenyeret és sajtot, egy kevés fát vagy némi zöldséget szerezzenek. Ha sértés vagy ütés éri valamelyiküket, az addig nem nyugszik, míg különösképpen nem imádkozott gyalázójának lelki üdvösségéért. Hetente egyszer, rendszeren csütörtöki napon, elhagyott helyen összegyűlnek és a következő nap estéjéig elmélkednek Krisztus urunk kinszenvedéséről, kötéllal meg láncsal ostromozva magukat és könynyeiket ontva. Filozofiával és orvostudománnyal nem szabad foglalkozniok és soha sem énekelnek, mert azt tartják, jobb a szívvel, mint az ajakkal dalolni. Gyakorta bőjtölnek és állandóan imádkoznak, hogy a démon kísértéseit maguktól távol tartsák. Nem mosolyognak, mégis vidámak. Némelyikük csodákat mível. Van közöttük sok nemes és báró, — így találkozott a Colonna-család egy tagjával is, — akik lemondva a világ javairól és örömeiről, alamizsnából élnek, mint a többiek, és szórják jótéteményeiket. Mégis e szegény testvéreket, akik az evangélium hamisítatlan szellemét élik, az egyház üldözi. Oh, mely halhatatlanságot gyümölcsöz a nélkülözés és magabaszállás. —kiált fel Róma volt diktátora IV. Károly császárhoz intézett lelkes visszaemlékezéseiben. Oh angyali élet, mit csak a sátán barátai gáncsolhatnak!

A Monte Maiello-i ferences remetéknek volt harmadrendjük. Valószínűleg hozzájuk csatlakozott a hazájából kiűzött, eretnekség miatt halálra hajszolt, bukott tribun. Ha a filozófia és orvostudomány tanulmányozása tilos is volt köztük, ha kedves Liviusát és

klasszikusait nem is találta meg náluk, annál nagyobb becsülete volt körükben a spirituális irányú jövődölési irodalomnak. Cola di Rienzo később Cyrill, Metod, Merlin, Polikárp és Joachim jóslataira hivatkozik elsősorban. Legtöbbet Cyrill foglalkoztatta; kinek profeciáját prágai fogságában, ahol szövege aligha állott rendelkezésére, könyv nélkül tudja idézni és magyarázni. Persze azt nem jeruzsálemi szent Cyrill szerezte (mgh. 386), s misztifikáció csupán az a beállítás, mintha a könyvet eredetileg görögül írták volna. Szerzője Cyrill karmelita rendfőnök volt (mgh. 1224). A legelterjedtebb Cyrill-magyarázatot a valódi szerző kortársának, Joachim apátnak, azaz Gioacchino da Fiore calabriai szerzetesnek tulajdonították. Ő és vele együtt a XIV. század egyik uralkodó vallásos szellemi áramlatát tápláló Joachimiták azt hirdették, hogy a Szentháromság három külön isteni személyből áll, akik egymás után kományozzák a világot. Az őszövség idején uralkodott az Atya. Őt Krisztus születésével a Fiú váltotta fel. A hús és szellem egyesülésének korszaka után azonban a Szentlélek, a tiszta szellemé fög következni. Mindegyik időszak negyvenkét generáción keresztül tart, ahogyan az őszövség is a negyvenkét pátriárka kora. Így Gioacchino da Fiore követői a Szentlélek országának kezdetét eredetileg 1260-ra tették, annak eő-rebocsátásával, hogy az ezt valóra váltó „papa angelicus“-t több Antikrisztus fogja megeőzni. Ubertino da Casale például az egyház történetét hét korra osztotta: a hatodik az evangéliumi megújulás Szent Ferenc-i kora, a hetedik pedig a „meretrix Babilon“, és az antikrisztus megöletésével fog kezdődni. A Cyrill-jóslat előszavában hivatkozik egy fráter Gibertusra is, aki a misztifikált szöveget először megtalálta és kommentálta volna. Ez az áljoachimita magyarázat, melynek ma már nyoma veszett, szintén forgott Cola di Rienzo kezén. A joachimita tan különben kezdetben nem találkozott az egyház ellenkezésével, csak Gerardo di Borgo San Dominio 1254-i fogalmazásában vonta magára a párisi teológusok haragját. Merlin neve alatt, kinek jóslatait Cola di Rienzo a császárhoz intézett levelében állandóan idézi, számos XIII. századi joachimita irat forgott közkézen, melyek átlátszó politikai célzattal az egyház és pápaság romlottságát támadták. Polikárp diakonus divinációi is ebbe a körbe tartoznak. Valamennyiüknél régibb azonban a szent Methodius püspöknek (mgh. 311) tulajdonított jövődölés, mely a VII. században Szíriában keletkezett s Itáliában a XII. századtól kezdve terjedt el.

De e jóslatoknak Cola di Rienzo személyes sorsára és missziójára vonatkozó állítólagos rejtett értelmét úgy látszik igazában csak egy frate Michele di Monte Angelo nevű spirituális testvér fedte fel előtte, aki a franciskánus remeték közt való tartózkodásának vége felé érkezhetett hozzá. A száműzött őt *Frater Angelus a monte Vulcani* néven is említi s ez azonos a *Vitában* szereplő frate Agnolo de Monte di Cielo-val. A joachimita orákulummagyarázók szellemi vezére lehetett, aki rajongó képzeletével rendkívül erős hatást gyakorolt Cola di Rienzo elhatározásaira. A prágai út az ő ötlete volt.

Frater Angelo, meséli később a volt tribun, azonnal nevéa szólította őt, holott ő abban a hiszemben volt, hogy kiléte mindenki előtt titok. Mint valami gondviselészerű küldött, felszólította a vezeklő bűnöst, hagyjon fel remeteéletével, mert Isten korának meg-

reformálására szemelte ki, ahogyan annak idején szent Ferencet és szent Domonkost választotta dűledező egyházának megtámogatására. A Szentlélek korszaka közeledik. Megvalósítói a *pastor angelicus* és a császár lesznek. A császár előfutárul pedig Cola di Rienzo van kiszemelve. A misztikus profécia-magyarázó felfedi előtte azt is, hogy a *Sol*, akinek sorsáról a Cyrill-orákulum elején szó van, ő maga. Üldözik, elsötétül, de aztán dicsőségesen emelkedik magasba. Más jóslásokat is személyével hoz kapcsolatba és meggyőzi őt annak sorsszerű szükségességéről, hogy maga menjen Prágába a császárt isteni küldetésére figyelmeztetni. Fog ott találni — úgymond — egy Johannes testvér által írott könyvet, mely Cyrill jóslatait megerősíti. Valószínűleg Johannes Rupescissa franciskánus spirituális Cyrill-magyarázataira hívta fel ezzel figyelmét, melyek egy „*Rex Carolus*“-t jelölnek meg a Szentlélek országának előkészítője és megvalósítója gyanánt. Mindez persze szépen összevágott a tribun régi és új álmaival s ezért a meggyőzés nem volt nehéz. Itália és Európa megreformálása, újjászervezése egy antikizáló humanista Róma-eszmény jegyében, a pápa fennhatósága alatt, csődöt mondott. Hátha IV. Károly, akiről Cola di Rienzo tudja, hogy Olaszországba készül s hogy Firenzét már értesítette is jöttéről — a maieloi remetéknak, Bajor Lajos egykori párthíveinek jó politikai hírszolgálatuk van — segítségére lehet terveinek végrehajtásában, melyek számára VI. Kelemen támogatását nem tudta elnyerni! E naív hittal — *puro animo* — a vezeklőből apostollá lett tribun útnak indult Prága felé.

XVI. Prágában.

Cola di Rienzo több spirituális testvér társaságában 1350 júliusában érkezett meg a cseh fővárosba. Egy firenzei patikusnál szállt meg. Ez kihallgatást járt ki részére a császárnál, akit az Itáliából jött ismeretlen vándor hírei most, mikor koronázási útjára készülődött, bizonyára módfelett érdekeltek. A volt tribun úgy mutatkozott be előtte, mint a híres Szent Ferenc követő-látnok, fra Angelo küldöttje. Előadta, hogy egyidejűleg Avignonba, a pápához is ment követség megbízójától. De mit várhat a világ megújulása VI. Kelemen-től? A pápa valószínűleg meg fogja égettetni az üzenet vivőjét, de aztán a nép fel fog lázadni ellene s másfél év múlva olasz nemzetiségű pápát fognak választani, aki a pápaság székhelyét majd visszahelyezi Rómába, A Szentlélek eljövendő országát előkészíteni azonban nem annyira a pápa, mint inkább a császár van hivatva. Augustus óta ő a századik a sorban: őt várja az elhagyott Róma, hogy rendelkezék sorsa felett, mert házasságtörő a római világi kormány minden viselője, aki nem a császár nevében és az ő engedélyével nyerte hivatalát. A császárnak azonban előfutárra és segítségre van szüksége Rómában, akinek közreműködésével a Szentlélek országának megvalósulása már csak rövid idő kérdése. 1357-ben — hangoztatta az apostol — a szaracének is keresztény hitre fognak térni, s császár meg pápa a Rómába küldendő titokzatos segítővel karöltve a legnagyobb egyetértésben haladnak majd Isten útjain és uralkodnak a keresztény világon.